

Alena Očkajová, Ján Stebila, Daniel Novák

**Dbalność o podstawowe zasady BHP
gwarancją osiągnięcia dobrych
efektów w pracy**

Problemy Profesjologii nr 2, 37-44

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Alena Očkajová, Ján Stebila, Daniel Novák

STAROSTLIVOSŤ O BOZP AKO JEDEN ZO ZÁKLADNÝCH PREDPOKLADOV DOSAHOVANIA DOBRÝCH VÝSLEDKOV V PRÁCI

DBAŁOŚĆ O PODSTAWOWE ZASADY BHP GWARANCJĄ OSIĄGANIA DOBRYCH EFEKTÓW W PRACY

Článok pojednáva o problematike BOZP. Poukazuje na jej význam pre zamestnancov a zamestnávateľov, definuje hlavné dokumenty v tejto oblasti na Slovensku. Pozitívny ekonomický vplyv zlepšenia pracovných podmienok, špeciálne BOZP je spojené s vyššou produktivitou práce, efektívnosťou ale aj kvalitou práce a kvalitou poskytovaných služieb, čo môžu tvoriť len zdraví a motivovaní zamestnanci. Pretože veľa zamestnávateľov ako aj zamestnancov má veľmi nízke právne povedomie týkajúce sa BOZP je dôležité poskytnúť študentom a učiteľom kvalitný systém vzdelávania v tejto oblasti. Tento článok podáva informácie ako je výchova k BOZP implementovaná v základných a stredných školách a špecifikuje výchovu budúcich učiteľov k BOZP predovšetkým na UMB v Banskej Bystrici. Je veľmi dôležité mať dobré učebnice alebo učebné materiály (skriptá, monografie, e-learning) pre tento účel čo je aj obsahom tohto článku.

TAKING CARE OF SAFETY AND HEALTH PROTECTION AS ONE OF THE BASIC PARTS OF ACHIEVING GOOD RESULTS AT WORK

Summary

The article is concerned to the issue of Safety and Health Protection. It shows off its meaning according to the employers and employees, it defines main documents of the area in the Slovak Republic.

The quality and level of safety at work and the employees' health in a wider context presents culture, social and economical maturity of both – employers and the state. The positive economical influence of the improvement of working conditions, especially Safety and Health Protection, is conveyed with higher productivity, efficiency as well as the quality of work or quality of the services provided, which is created only by healthy and motivated employees. Since many employers as well as many employees have low legal awareness related to Safety and Health Protection, it is necessary to provide both students and teachers in that area with high quality system of education and the article gives information such as education towards Safety and Health Protection which is implemented at primary and secondary schools and it specifies education of the next teachers to Safety and Health Protection more at the University of Matej Bel in Banská Bystrica. It is very important to have good textbook or educative material for this purpose, various kinds of textbooks, monographies, internet web sites, e-learning, everything is briefly described in this article.

Úvod

Bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci (BOZP), ochrana zamestnancov, ochrana spoločnosti a životného prostredia pred nepriaznivými účinkami práce je súčasťou štátnej politiky na Slovensku rovnako ako vo všetkých krajinách sveta. Už nie je chápaná len ako protiúrazová prevencia, vytváranie bezpečnosti a ochrany zdravia, ale zahŕňa aj podmienky pre uspokojivú prácu, pohodu pri práci, sociálnu ochranu zamestnancov a právnu ochranu iných osôb, ktoré sa s vedomím zamestnávateľov zdržujú na ich pracoviskách. BOZP je chápaná ako ochrana zamestnancov s ohľadom na všetky aspekty súvisiace s prácou, vrátane takých faktorov ako je stres, psychický teror na pracovisku, obťažovanie a rovnosť príležitostí pre mužov a ženy na pracovisku¹²³.

Jedným z najvýznamnejších medzinárodných dokumentov v predmetnej oblasti je Smernica rady európskych spoločenstiev z 12.6.1989 (89/39/EHS) o realizovaní opatrenia na zvýšenie bezpečnosti a ochrany zdravia zamestnancov pri práci, ktorej hlavným ustanovením je, že zamestnávateľ je povinný zabezpečiť ochranu zdravia a bezpečnosť pri práci vo všetkých aspektoch. Princíp objektívnej zodpovednosti platí aj vtedy, ak si zamestnanec neplní pracovné povinnosti.

Starostlivosť o BOZP

V Ústave Slovenskej republiky⁴ je právo na ochranu zdravia a života pri práci zakotvené ako jedno zo základných práv občana vo vyspelej demokratickej spoločnosti. Ústavná zásada deklaruje právo na bezpečnosť práce, a to plne rešpektujúc všetky významné medzinárodné právne dokumenty, ktoré požadujú, aby zásady starostlivosti o bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci boli premietnuté do vnútroštátneho zákonodarstva.

Zákonník práce v 6. časti Ochrana práce⁵ deklaruje, že starostlivosť o bezpečnosť a zdravie zamestnancov pri práci a o zlepšovanie pracovných podmienok ako základných súčastí ochrany práce je rovnocennou a neoddeliteľnou súčasťou plánovania a plnenia pracovných úloh. Bezpečnosťou a ochranou zdravia pri práci je stav pracovných podmienok,

¹ M. Rybakowski, *Czy bezpieczeństwo jest wartością mającą wpływ na kulturę pracy ludzkiej?* [w:] *Bezpieczeństwo człowieka. Konteksty i dylematy*, red. M. Rybakowski, Zielona Góra 2007, s. 33-40.

² A. Očkajová, A. Banski, *Bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci*, [w:] *Edukacja – Praca – Bezpieczeństwo*, red. M. Rybakowski, Zielona Góra 2009, s. 123-131.

³ B. Pietrullewicz, *Edukacja ergonomiczna a proces rozwoju zawodowego człowieka w sytuacji zakładu pracy*, [w:] *Problemy rozwoju zawodowego pracowników*, Zielona Góra 1998, s. 163-166.

⁴ Zákon NR SR č. 460/1992 Z.z., *Ústava Slovenskej republiky*.

⁵ Zákon NR SR č. 311/2001 Z.z., *Zákonník práce v znení neskorších predpisov*.

ktoré vylučujú alebo minimalizujú pôsobenie nebezpečných a škodlivých činiteľov pracovného procesu a pracovného prostredia na zdravie zamestnancov.

Zákon o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci⁶ ustanovuje všeobecné zásady prevencie a základné podmienky na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci a na vylúčenie rizík a faktorov podmieňujúcich vznik pracovných úrazov, chorôb z povolania a iných poškodení zdravia z práce pre všetky odvetvia výrobnjej a nevýrobnjej sféry. Cieľom zákona je stanoviť základné podmienky BOZP vo vzťahu zamestnávateľ – zamestnanec.

Aby sa BOZP stala súčasťou života na všetkých pracoviskách, aby bola dodržaná kultúra a bezpečnosť práce, pohoda na pracovisku v zmysle holistického prístupu k bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci, vláda SR prijala Koncepciu bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci v Slovenskej republike na roky 2008 až 2012⁷, ktorá vychádza z Programového vyhlásenia vlády SR, z európskej sociálnej a právnej kultúry, rešpektovania dohovorov Medzinárodnej organizácie práce, Európskej sociálnej charty, práva Európskej únie a stratégie Európskej komisie.

V Koncepcii sa konštatuje, že súčasný stav starostlivosti o BOZP v Slovenskej republike je charakterizovaný ako minimálny a formálny. Vytváranie vhodných pracovných podmienok pre zamestnancov, osobitne ochrana ich života a zdravia na pracovisku, nie je pre viacerých zamestnávateľov prioritou, ani prirodzenou potrebou, pretože súčasné ekonomické nástroje nie sú dostatočne účinné pri podpore zamestnávateľov pri vytváraní a uplatňovaní uspokojivých pracovných podmienok, vrátane podmienok na zaistenie BOZP. Najmä vo výrobe, a tiež v službách, sa vyskytujú nebezpečné pracovné postupy, organizácia práce, nebezpečné zariadenia a rizikové práce, ktoré potenciálne neustále ohrozujú život a zdravie a pri ktorých sa častejšie vyskytujú prípady poškodenia zdravia. Chýba systémový a celostný prístup k problematike BOZP, nízka úroveň sa venuje posudzovaniu rizík, spolupráca vedúcich zamestnancov a zamestnancov je príliš často neuspokojivá, kvalita oboznamovania zamestnancov s problematikou BOZP je nedostatočná, aktivita zamestnancov pri vyžadovaní a presadzovaní uspokojivých pracovných podmienok na zaistenie BOZP je limitovaná aj ich obavami o zamestnanie. Prípadné zamestnancami vymáhanie nárokov utrpenej škôd na zdraví v občianskom súdnom konaní má teda charakter nie prevencie, no len dodatočného postihu negatívnych javov počas pracovnoprávneho vzťahu a nie každý pracovník sa obráti so svojimi nárokmi na súd.

⁶ Zákon NR SR č. 124/2006 Z.z., o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁷ Koncepcia BOZP v Slovenskej republike na roky 2008 až 2012, internetová stránka Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR, www.employment.gov.sk, dňa 26.7.2010.

Výchova k BOZP

Aj keď je problematike BOZP venovaná veľká pozornosť, výsledky Inšpekcie práce v Slovenskej republike nasvedčujú tomu, že trend v oblasti pracovných úrazov, ako aj chorôb z povolania, nie je priaznivý, a teda aj na základe týchto výsledkov môžeme konštatovať, že potreba k výchove a dodržiavaniu BOZP zo strany zamestnávateľov, ale aj zamestnancov, je veľmi aktuálna. Zároveň je potrebné zdôrazniť, že s výchovou k bezpečnosti a ochrane zdravia nestačí začínať so vstupom do sveta práce. Výchova k BOZP by mala byť súčasťou vzdelávacích programov na všetkých stupňoch štúdia – od základnej školy až po univerzitné štúdium. V rámci primárneho vzdelávania ISCED 1(Štátny vzdelávací program, obsahové a výkonové štandardy) je problematika BOZP sčasti spracovaná vo vzdelávacej oblasti Pracovné vyučovanie, okrajovo aj v prierezových témach Environmentálna výchova a Ochrana života a zdravia. Pre druhý stupeň ZŠ ISCED 2(Štátny vzdelávací program, obsahové a výkonové štandardy) je okrajovo obsiahnutá v nasledovných vzdelávacích oblastiach: Človek a svet práce, Človek a príroda, Zdravie a pohyb, opäť i v prierezových témach Environmentálna výchova a Ochrana života a zdravia. Problematika rozpracovaná v týchto vzdelávacích oblastiach sa dotýka predovšetkým práce v chemickom laboratóriu, chemických látok, bezpečnej práce na elektrických prístrojoch a zariadeniach, elektrických spotrebičov, prvej pomoci pri rôznych poškodeniach zdravia. V rámci prierezových tém je to predovšetkým postoj k životnému prostrediu a k riešeniu mimoriadnych situácií.

Z rozboru uvedených materiálov vyplýva, že témy týkajúce sa bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci nachádzame v osnovách základnej školy len veľmi okrajovo, a zároveň možno konštatovať, že abscentuje zadefinovanie podstaty starostlivosti o BOZP: prečo je potrebná takáto starostlivosť, čo všetko je jej náplňou, aké môžu byť následky nedodržiavania zásad BOZP, kto je zodpovedný za BOZP na konkrétnom pracovisku a pod. Učitelia sa dotýkajú tejto témy v takom rozsahu, aby boli krytí pri úrazoch a iných poškodeniach. Väčšinou je to len vstupné oboznámenie žiakov na začiatku školského roka týkajúce sa správania v dielňach, telocvični, na exkurziách, a potom už len sporadicky v rámci konkrétneho odborného predmetu – Chémia, Fyzika, Technika a pod. V takejto podobe je daná téma zvládnutá nie v komplexnej podobe, ale len minimálne, a to v medziach príslušného predmetu. Žiaci takýmto spôsobom nezískajú potrebné vedomosti, a najmä dôležité návyky do ďalšieho života, či už súkromného alebo pracovného. Obdobná situácia je aj na stredných školách, kde je BOZP vyčlenený čas len v rámci odborných predmetov v podobe základného poučenia pre bezpečné správanie a konanie v odborných učebniach, dielňach, prípadne prevádzkach.

Ak by mala byť problematika BOZP zvládnutá na základných a stredných školách, mala by byť k tomu vedená aj adekvátna príprava budúcich učiteľov počas štúdia. Na základe preskúmania študijných programov pripravujúcich budúcich učiteľov uvádzame príklad Pedagogickej fakulty a Fakulty prírodných vied UMB v Banskej Bystrici z pohľadu zaradenia predmetov s predmetnou problematikou (Tabuľka 1).

Tabuľka 1 Predmety zamerané na BOZP

Pedagogická fakulta UMB Banská Bystrica			
<i>Študijný program</i>	<i>Predmet</i>	<i>P, PV, V</i>	<i>Časová dotácia</i>
Učiteľstvo (spoločný základ Bc. štúdium) – pedagogicko-psychologický a sociálno-vedný základ	Psychológia a duševné zdravie	P	1-0-0
	Environmentálna výchova	P	1-0-0
	Environment, človek a prostredie	P	0-1-0
Učiteľstvo psychológie – Bc. a Mgr. štúdium	Psychológia zdravia a psychohygiena	PV	1-1-0
Fakulta prírodných vied UMB Banská Bystrica			
Učiteľstvo technickej výchovy – Bc. štúdium	Hygiena a bezpečnosť práce	PV	0-1-0
Učiteľstvo chémie – Bc. štúdium	Bezpečnosť práce v chémii	V	0-1-0
Učiteľstvo praktickej prípravy – Bc. štúdium	Legislatíva BOZP	P	2-1-0
	Pracovné prostredie	P	2-2-0
Učiteľstvo biológie – Mgr. štúdium	Legislatíva v ŽP	PV	0-2-0
Učiteľstvo fyziky – Mgr. štúdium	Fyzikálne aspekty ŽP	PV	0-2-0
Učiteľstvo geografie – Mgr. štúdium	Životné prostredie	V	0-1-0
Učiteľstvo chémie – Mgr. štúdium	Environmentálna výchova vo vyučovaní chémie	PV	1-1-0
Učiteľstvo technických odborných predmetov – Mgr. štúdium	Technika a ŽP	V	1-0-0

P – povinný predmet, PV – povinne voliteľný predmet, V – výberový predmet

V rámci Pedagogickej fakulty UMB sa obsah uvedených predmetov venuje najmä rizikovým faktorom duševného zdravia ako sú: stres, jeho zdroje, neutralizácia, zvládanie záťažových situácií a implementácii environmentálnych tém do jednotlivých predmetov.

Obsah predmetov v uvedených študijných programoch na Fakulte prírodných vied UMB je v magisterskom štúdiu zameraný predovšetkým na oblasť životného prostredia. Z bakalárskych študijných programov je problematike BOZP venovaná náležitá pozornosť len v študijnom programe Učiteľstvo praktickej prípravy, kde sú zaradené povinné predmety

Legislatíva BOZP a Pracovné prostredie. Budúci absolventi získajú základné vedomosti z platnej legislatívy BOZP, ako aj vedomosti týkajúce sa hlavných faktorov pracovného prostredia.

Študijný materiál

Pre zvládnutie problematiky BOZP je dôležité mať k dispozícii aj vhodný študijný materiál. Zdrojov je veľmi veľa. Každý jednotlivec má prístup ku všetkým legislatívnym dokumentom (zákony, nariadenia, vyhlášky) na stránke: www.zakony.sk.

Veľmi poučné a názorné sú i materiály vypracované Národným inšpektorátom práce SR v podobe letákov, príručiek, pravidiel dobrej praxe a pod. Existuje aj veľké množstvo odborných kníh, učebníc, vysokoškolských učebných textov. Predmetná problematika je spracovaná či už v printovej alebo elektronickej podobe.

V rámci využívania informačno-komunikačných technológií je zaujímavé poskytnúť študijný materiál aj formou e-learningu⁸⁹, ktorý možno charakterizovať ako on-line prístup k učebným materiálom kdekoľvek a kedykoľvek, a to pre každého, kto študuje príslušný študijný program, čo má veľký význam najmä pre externé štúdium, pretože e-learning neznamena len vypracované študijné materiály, ale aj ďalšie možnosti komunikácie medzi učiteľom a študentom – cvičenia, testy ku kapitolám, prípadne záverečné testy, on-line konzultácie a pod. Výhodou takto poskytnutého študijného materiálu je aj jeho okamžitá aktualizácia v zmysle prijatých nových, prípadne novelizovaných legislatívnych predpisov.

Sú študenti, ktorí dajú prednosť takto spracovaným materiálom, ale je stále veľa študentov, ktorí preferujú študijné materiály v printovej podobe, kde študijný materiál tvorí jeden celok. Z toho dôvodu je preto našim cieľom vypracovať vysokoškolskú učebnicu pre podporu predmetu Pracovné prostredie s názvom Ergonómia, ktorej obsahom bude pracovné prostredie z pohľadu „well being at work“.

⁸ A. Očkajová, A. Banskí, *Technická legislatíva*, portál www.e-education.com.

⁹ A. Očkajová, *Pracovné prostredie*, portál www.e-education.com.

Záver

Podľa štatistík Európskej únie majú mladí ľudia viac ako o 50 % vyššiu pravdepodobnosť, že pri ich práci utrpia úraz ako ostatné vekové skupiny pracovníkov. Sú obzvlášť ohrozenou skupinou najmä z dôvodu, že pri ich nástupe do zamestnania im chýbajú pracovné skúsenosti, informácie o bezpečných postupoch na ich pracovisku, ako aj fyzická a duševná zrelosť, prípadne aj niektoré schopnosti či pracovné návyky. Okrem toho majú pri nástupe do prvého zamestnania mnohokrát strach presadiť si dodržiavanie práv bezpečnej práce a práva vzťahujúce sa na informovanie a dodržiavanie bezpečnosti na pracovisku, alebo nie sú dostatočne informovaní o tom, aké povinnosti má voči nim ich zamestnávateľ¹⁰. Na základe uvedených skutočností vyplýva potreba výchovy mladých ľudí k bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci na všetkých stupňoch vzdelávania, nielen ako okrajová problematika, ale ako jedna z hlavných tém, ktorej výsledkom bude zvýšené právne vedomie vo vzťahu k BOZP. Starostlivosť o BOZP sa stane prioritou a prirodzenou súčasťou všetkých nás, či už z pohľadu zamestnávateľov alebo zamestnancov.

PodĎakovanie

Autori ďakujú Slovenskej grantovej agentúre KEGA za finančnú podporu výskumu (grant č. 005UMB-4/2011).

Zoznam bibliografických odkazov

- M. Rybakowski, *Czy bezpieczeństwo jest wartością mająca wpływ na kulturę pracy ludzkiej?* [w:] *Bezpieczeństwo człowieka. Konteksty i dylematy*, red. M. Rybakowski, Zielona Góra 2007, s. 33-40.
- A. Očkajová, A. Banski, *Bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci*, [w:] *Edukacja – Praca – Bezpieczeństwo*, red. M. Rybakowski, Zielona Góra 2009, s. 123-131.
- B. Pietrulewicz, *Edukacja ergonomiczna a proces rozwoju zawodowego człowieka w sytuacji zakładu pracy*, [w:] *Problemy rozwoju zawodowego pracowników*, Zielona Góra 1998, s. 163-166.
- Zákon NR SR č. 460/1992 Z.z., *Ústava Slovenskej republiky*.
- Zákon NR SR č. 311/2001 Z.z., *Zákonník práce v znení neskorších predpisov*.
- Zákon NR SR č. 124/2006 Z.z., *o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci a o zmene a doplnení niektorých zákonov*.

¹⁰ L. Jančová, *Pravidlá dobrej praxe. Zamestnávanie mladistvých*. Košice NIP.

Koncepcia BOZP v Slovenskej republike na roky 2008 až 2012, internetová stránka Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR, www.employment.gov.sk, dňa 26.7.2010.

A. Očkajová, A. Banský, *Technická legislatíva*, portál www.e-education.com.

A. Očkajová, *Pracovné prostredie*, portál www.e-education.com.

L. Jančová, *Pravidlá dobrej praxe. Zamestnávanie mladistvých*. Košice NIP.